

ZA LITURGIJSKU HOMILIJU

»Propovijedanje nema velike cijene kod svećenika ni vjernika.

Laici su umorni od naših moralizatorskih i nestvarnih govora. Ne cijene naša teološka razlaganja na propovjedaonici; više ih ne diraju naši vatreni apeli, gorki prigovori i žestoke optužbe. Već su presiti toga. Odveć su slušali propovijedati nad evanđeljem; nijesmo dosta propovijedali evanđelje spasenja. Ipak oni ostaju gladni Riječi božje i, iskustvo potvrđuje, žele se hraniti pashalnim sokom spasenja.

Svećenici, sa svoje strane, loše pripravljeni za propovijedanje teološkim studijem i kleričkim odgojem, preopтереćeni su sakramentalnom službom, duhovnim vodstvom pokreta apostolata i administrativnim dužnostima. Više ne umiju naći vremena da pripreve homiliju koja je sposobna nahraniti kršćanski narod. Nemaju ni solidne teologije Riječi božje . . .«

To su riječi francuskog biskupa monsinjora Martina, koji je bio član koncilske komisije za sv. liturgiju, a sad je član Savjeta za primjenu konstitucije o sv. liturgiji. Prema tome sigurno zna što govori i može mu vjerovati onaj koji nije vlastitim zapažanjem ustanovio isto. Ja bih samo dodao: ako vjernici ne vole teološke rasprave mjesto navješćivanja Riječi božje, tim manje će ih zanimati razmetanje profanom mudrošću, »psihologiziranje« ili nizanje »primjera« dvojbene pobudne i estetske vrijednosti. No to nije onaj pravi razlog koji nas sili da svjetsku mudrost, pa i retoriku, uklonimo sa propovjedaonice, nego to što moramo navješćivati **misli božje a ne misli svoje**, kakogod nam se pričinjale lijepima.

Spomenuti biskup Martin kaže i ovo: »Kad budući povjesničari budu opisivali etape novog proljeća koje cvijeta u Crkvi u doba Koncila, istaći će, među ostalim, dvije jake točke sadanje liturgijske obnove: inzistiranje na pashalnom misteriju u nauci i životu Crkve, revalorizaciju liturgije Riječi u euharistijskoj celebraciji«. Iznosi tradicionalnu strukturu liturgije Riječi u kojoj posljednji dio zauzima homilija koja je eksplikacija ili aplikacija Riječi božje sabranoj zajednici. A onda nastavlja: »Homilija nije neki dodatak u celebraciji, nego se uključuje u nju kao misterijalni akt koji čini spoj između Riječi božje i sakramenta.

Ali treba shvatiti što je homilija! Poneki će svećenik reagirati na koncilski tekst da će kazati: »Homilija, pa to je ono što smo uvijek činili u svojim govorima«. No Crkva ne misli tako. Ona je imala ozbiljnih motiva za »rehabilitaciju funkcije žive riječi u organiziranju svoje pastoralne službe« i kad zahtjeva da se kršćansko propovjedanje oslobodi ništavih oblika u kojima se zaglibilo, da ga vrati jednostavnosti i dubini liturgijske homolije« (Pavao VI). Nije Koncil promijenio samo ime govora, **on želi da se stvar preobrazi . . .**«

To su odlomci uvoda što ga je mons. Martin napisao knjizi E. Fournier-a »L'omelie selon la Constitution de la Sainte Liturgie« izdanoj 1964. u Bruxelles-u, Edition Lumen Vitae, 184, rue Washington. Vidi se iz naslova da knjiga raspravlja o propovijedanju kako ga je prikazao i odredio II Vat. sabor. Autor je kompetentan da o tome piše jer on je bivši župnik, a djelo je napisao kao profesor u internacionalnom centru za katehezu i pastvu Lumen vitae u Bruxelles-u.

Ali ipak više želim ovom zgodom upozoriti na jedno drugo djelo, koje mi se čini mnogo praktičnijim, jer pruža svećeniku sve potrebno da pripravi dobru homiliju. To je »Le guide de l'assemblée chrétienne« u pet svezaka od Maertens-a i Frisque-a, 'Ed. Casterman. Preveo sam njihov uvod iz kojeg se može vidjeti karakter i sadržaj tog djela

1. N a k a n a a u t o r a

Suradujući na različiti način u »Missel de l'Assemblée chrétienne« postali smo svijesni da je potrebno taj misal dopuniti jednim priručnikom za produblјivanje. Činilo nam se da bi onaj koji se služi misalom, pastir ili laik, pomoću ovog radnog instrumenta lakše postigao perspektivu u kojoj je misal realiziran.

Materijali što ih pružamo čitaocu za svaki liturgijski formular imaju ambiciju pokazati predsjedatelju sastanka polaznu točku pastoralne refleksije, a svim vjernicima koji to žele hranu za njihovu molitvu i za njihov kršćanski život.

A. E G Z E G E Z A

Za svaku misu liturgijske godine čitalac će najprije naći kratku informaciju o egzegezi proklamiranih čitanja.

Ovaj egzegetski minimum neophodan je da bi u primjeni biblijskog teksta misao božanskog autora bila duboko respektirana.

No kad pastir hoće da komentira jedan svetopisamski tekst, ili kad laik hoće da prodre u njegov sadržaj, ne raspolažu uvijek sredstvima za brzu informaciju koje bi im omogućilo da razaberu pravo značenje odlomka o kojem se radi. U takvom slučaju zadovoljava se vrlo često okazionalizmom Egzegetska nauka postigla je, zadnjih godina, znatan napredak; ali pastir i vjernik koriste se njime samo na kapi. Mi ćemo nastojati omogućiti jednom i drugome da se koriste radom specijalista.

Ističemo: ne treba da egzegeza preplavi sve, ona je samo jedan preduvjet. Ona uklanja krive tragove, ona potiče na oprez pred opasnošću da sv. Pismu pristupimo sa apriorizmima koje bi htjeli pomoću njega provjeriti. Ali ona ne kaže sve što bi pastir ili vjernik mogli izvući iz jednog teksta za razumijevanje celebracije. Potrebno je još štošta drugo da se postigne taj cilj.

Očito, nije moguće ulaziti u sve detalje niti objašnjavanje svih riječi (vidi brojne obavijesti u bilješkama misala Missel de l'assemblée chrétienne). Mi ćemo se ograničiti na to da istaknemo bitne osovine, ono što je uistinu potrebno pastiru i vjerniku.

B. LITURGIJSKA ANALIZA

Moderni mentalitet snažno je obilježen historijskim duhom. Pastir i mnogi laici žele znati, kad je to moguće, nakanu autora koji je uvrstio neku perikopu u liturgiju nedjelje; brinu se da saznaju razloge koji su uveli sadanju okolinu čitanja, određene molitve ili određenog psalma. Ova pitanja često ostaju bez odgovora: postojeći liturgijski formulari nijesu bili sastavljeni uvijek sa brigom za jedinstvom, a u njihovoj kompoziciji i njihovom premještanju zbililo se dosta akcidenata. No i to je dobro znati da bi se moglo pastoralno dobro upotrebiti ono bitno u svakom formularu, ili jednostavno, da se produbi njegovo razumijevanje.

»Liturgijska analiza« koju mi dajemo nastoji pokazati, svaki put kad je moguće, nakanu sastavljača, čitajući ponovno biblijske tekstove što ih oni upotrebljavaju u službi jedne određene ideje ili da odgovore nekoj posebnoj potre-

bi, ili i zato da uvedu u razumijevanje obreda koji slijedi iza Riječi. Označujući što je iz kasnijeg vremena ili akcidentalno u liturgijskim formularima, ova će analiza pomoći da se dođe do osnovnoga a da se ne izgubi u sporednom, i da se tako odrede većom točnošću važne osovine celebracije.

Nakon prikaza, u ovoj perspektivi, čitanja, molitava i pjevanja, liturgijska analiza svršava zaključkom koji ima naslov »Riječ i obred«. Tu se radi o ovom: učiniti da se shvati u čemu je navještena Riječ prije svega etapa iniciacije koju treba preći da se prodre u značenje daljnjeg obreda, ključ koji otvara ulaz u proživljeno razumijevanje otajstva koje se slavi. Stara tradicija bila je vrlo svijesna ove relacije evanđelja i euharistije dok je sastavljala vlastite prefacije preuzimajući osnovnu temu evanđelja u samu akciju hvale, ili pričesne antifone koje su u pričesti gledale ispunjenje liturgije Riječi.

Pod ovom rubrikom reći ćemo također za koju ćemo se mi temu odlučiti. U principu, egzegetska i liturgijska analiza treba da dovedu do posve određenog izbora. Ali više od jedanput izbor ostaje otvoren između više mogućih tema. Na tom eto mjestu mi objašnjavamo naš vlastiti izbor, a čitaoca koji želi prihvatiti neku drugu temu upućujemo na analizu nekog drugog liturgijskog formulara.

C. BIBLIJSKA TEMA

Treći dio naše analize ide za tim da čitaocu pruži biblijske koordinate usvojene teme. Ovaj odsjek, baziran na informaciji što nam je danas pruža serija instrumenata rada (posebno Th. Maertens, Fichier biblique, Ed. Biblica, Bruges, 5. éd. 1964.), ima iznad svega za cilj da čitaocu pribavi izbor biblijskih referenca koje su uređene tako da mu pomognu pri čitanju sv. Pisma i da ga pripreve za teološku analizu teme.

D. NAUK

Ovdje se postavlja pitanje metode. U ovoj doktrinalnoj analizi ne radi se o tom da se proučava neka tema radi nje same, na čisto analitički način. Teološko razmišljanje mora smjerati na samu euharistijsku celebraciju, tj. na bitni čin istinskog života Crkve, čin koji angažira cijeli misterij Kristov i cijeli misterij Crkve. Teme iscrpljene u euharistij-

skim celebracijama različite su, jer treba pristupiti svem kolikom misteriju mnogim putovima. Ali ono što treba dobro opaziti jest da je misterij uzet uvijek u cjelini. Različiti putovi koji omogućuju da mu pristupimo bitno smjeraju istom cilju, a sama ta istosmjernost izvor je sve dubljeg razumijevanja misterija.

Euharistijska celebracija na posve je osobit način mjesto gdje se izgrađuje živi odnos čovjeka prema Isusu Kristu, umrlom i uskrsnom, jedinom posredniku spasenja svijetu. Taj živi odnos uspostavlja krštenik u određenom momentu historijskog putovanja izvanredno kompleksnom koji ga doводи od nevjere do vjere u Isusa Krista. Da mu pomogne na tom putovanju, liturgija Riječi upućuje ga u povijest spasenja, posve osobito na liniji neprekidnoj ili isprekidanoj koja ide od Adama do Isusa Krista prolazeći preko Abrahama. Kakvoga bila tema kojoj prilazi liturgijski formular, ova normativna linija dana je filigranski da se svatko može dobro postaviti i sigurno obilježiti etapu koju odsada mora prevaliti. Važno je da svatko, u različitim sektorima života, znade gdje se nalazi na putu koji ga vodi ka Kristu; nekoji naš postupak još je poganski, neki drugi nije nadvisio stadij židovskog čovjeka.

Uostalom onaj koji je pripušten euharistiji, ud je Crkve. On u tijelu Kristovom zauzima ontološko mjesto kojemu treba da stalno mjeri prave koordinate. Ovaj ontološki smještaj osposobljuje kršćanina da vrši ulogu u građenju Kraljevstva i uvijek aktualnoj izgradnji povijesti spasenja. Ova aktivna uloga treba da se ostvaruje cijelog života, jer crkva ima misiju da na nivou »života« pokazuje svim ljudima spasenje koje je stečeno jednom zauvijek u Isusu Kristu. No prije nego li se izrazi u kršćanskom životu, ova aktivna uloga mora se neprestano izgrađivati i hraniti u euharistijskoj celebraciji.

Naš put razmišljanja nadahnjuje se izravno tim što je rečeno. On obuhvaća dvostruki stavak za svaku temu koja je razmotrena. Prije svega radi se o tome da se pokaže crta neprekidna ili isprekidana koja ide od čovjeka poganina — davnog i modernog — do Isusa Krista prolazeći preko židovskog čovjeka; tako će se otkriti opstojanje progresivne spoznaje kojoj trag nalazimo u Pismu, i koja je nešto normativna za sva vremena. U svakom slučaju, bitno je da kršćanin dobro obilježi preokret koji je prihvaćen kad je čovjek pristupio režimu vjere i korak što mu još preostaje

za prekoračiti da bi dopro do prepoznavanja čovjeka - Boga. U drugom stavku svjetlo što ga je dalo razmatranje Kristovog misterija projecirano je na misterij Crkve i na novo stanje što ga kršćanin u njoj stiže. Tada je lako pokazati u čemu odabrana liturgijska tema obasjava misionarski dinamizam Crkve i svakog autentičnog kršćanskog života. Kad je to gotovo, ne preostaje nego potsjetiti s kakvim pravom euharistijska celebracija toga dana dopušta sakupljenim vjernicima da aktivno zauzmu mjesto u Crkvi, izričito prema poticaju što ga u tom pogledu budi proglašena Riječ.

To su glavne crte metode razmišljanja koju ćemo pokušati slijediti za svaki liturgijski formular. Prednost je takve metode da pruža pastiru i vjerniku oruđe kojim je relativno lako rukovati i koje im u svakom slučaju dopušta produbljivati vlastitu vjeru u znaku Krista i Crkve.

2. Pastoralno korištenje ovog djela

Pruženi podaci kao takvi ne dozvoljavaju neposredno korištenje na nivou homilije ili pobude za neku celebraciju. Htjeli smo pružiti sredstvo obrazovanja, koliko laiku toliko i pastiru.

Međutim pastir će moći nastaviti taj posao produbljujući ga na pastoralnom planu. Vjerujemo da će ga prvi pojmovi informacije i refleksije što ih bude usvojio postaviti u poželjnu perspektivu da sastavi homiliju i utvrdi komentar koji će biti u skladu sa liturgijskom tradicijom.

U tu svrhu potsjećamo ukratko, nakon mnogih drugih, na sadržaj i temeljne zakone homilije i komentara, a sugerirat ćemo jednu praktičnu metodu pripravljanja u ekipi, čime će se svatko moći eventualno inspirirati.

A. HOMILIJA

Kao dio same liturgije veoma se preporučuje homilija kojom se, tijekom liturgijske godine, na temelju svetog teksta tumače vjerske tajne i pravila kršćanskog života. Neka se to ne propušta, osim iz teškog uzroka, nedjeljom i o zapovjednim blagdanima na Misama koje se služe uz učešće puka. (Uredba o sv. bogoslužju br. 52.)

Dva dijela od kojih se na neki način Misa sastoji, naime bogoslužje riječi i Euharistija, tako su usko povezana među sobom da tvore jedan bogoslužni čin. (Ibid. br. 56.)

Propovijedanje neka crpi poglavito iz vrela Svetog pisma i liturgije, jer navješta Božja divna djela u povijesti spasenja i u Kristovu otajstvu što je uvijek u nama prisutno i djeluje osobito za liturgijskih službi. (Ibid. br. 35, 2.)

Ti tekstovi izvrsno dozivlju u pamet što homilija mora biti: proglašenje divnih božjih stvari sadržanih u povijesti spasenja, proglašenje koje počinje Pismom a završava u euharistijskoj celebraciji; ili također: funkcija koja objedinjuje jedan sami bogoslužni čin, liturgiju Riječi i liturgiju Kruha.

Najljepši je primjer homilije onaj što ju je izrekao Krist kad je prvi put uzeo riječ javno i protumačio čitanje proglašeno u sinagogi: »Danas se u vašim ušima ispunio taj odlomak Pisma«. (Lk. 4, 21.)

Na takvim izvorima lako nam je odrediti bitne točke homilije. Ona je, u korist jedne konkretne crkvene zajednice, ono ponavljanje proglašene Riječi koje otkriva njezinu aktualizaciju, kako u euharistijskom obredu koji je izvršava, tako i kršćanskom životu koji je označuje. Ona dakle nije propovijedanje povodom (à propos) nekog biblijskog teksta, niti izlaganje »nad« nekim tekstom, nego proglašavanje divnog misterija sadržanog u tom odlomku da vjernike pripravi za divljenje koje čini bit žrtve hvale što će je odmah celebrirati.

B. KOMENTAR

Neka se i u samim obredima predvide, ako su potrebne, kratke napomene koje će samo u najprikladnijem trenutku izreći svećenik ili nadležan služitelj propisanim ili njima sličnim riječima. (Uredba o sv. bogoslužju br. 35, 3.)

Komentar, što ga eventualno daje sam celebrant, ima dakle građansko pravo u liturgijskoj celebraciji. Ali praksa još često traži svoj put u vezi s njime. Neki ga povjeravaju laicima, drugi se omeđuju time da ponove svećenikove molitve ili da opisuju ono što se zbiva na oltaru. U stvari komentar zavisi od iste funkcije kao i homilija; on je pri-

pravlja i produžuje kroz cijelu celebraciju. **Pred celebracijom** komentar budi u srcu vjernika pitanja što ih nosi današnji čovjek, a posve osobito sakupljena zajednica, pitanja koja će naći svoje rasvjetljenje u proglašenoj Riječi i životvorni odgovor u samoj Euharistiji. **Pred euharistijskom molitvom** komentar će intervenirati da potsjeti na bitne crte homilije, da evocira divne stvari koje se slave i tako pripravi uzdavanje hvale. On intervenira i **na pričesti** predstavljajući je, poput starih pričesnih antifona, kao aktualizaciju, za nas, misterija evanđelja. Napokon **na kraju celebracije** komentar otkriva vjernicima moralne i misionarske zahtjeve misterija što su ga slavili i proživljavali, i čiji su oni postali znakovi za braću ljude.

Tako, zahvaljujući komentaru, homilija obuhvaća i objedinjuje čitavu celebraciju. Osim toga poželjno je da ona nađe odjeka u izboru pjevanja i nakana molitve.

C. METODA PRIPRAVLJANJA U EKIPI

Učinilo nam se prikladnim da opišemo tipično odvijanje jednog sastanka ekipe, sastanka posvećenog pripremanju nedjeljne mise. Ovo je plod jednog iskustva. Ekipe svećenika (kojima su nekad bili pridruženi laici za dio što su ga oni izvodili u celebraciji kao čitači i komentatori) radile su na bilješkama što ih je od 1961. god. donosila revija **Paroisse et Liturgie** i koje su u fragmentarnom obliku pripremale izdavanje **Guide de l'Assemblée chrétienne**.

Na početku sastanka svi slušaju čitanje perikopa koje se nalaze u liturgiji što je treba pripremiti. Tako se daje riječ Bogu samome i stavlja se u položaj potreban da se čuje njegova volja. Tako će Duh božji nadahnuti daljnji rad.

Tada jedan član ekipe daje egzegezu čitanja i liturgijsku analizu (rekli bismo »objektivni dio«). O tom se izlaganju raspravlja i nastoji izdvojiti temeljna tema iz različitih mišljenja. Kad je postignuta suglasnost o toj temi, neki drugi član ekipe čita koji taj biblijski tekst koji ima veze s tom temom (i koji je predložen u našem prikazu »biblijska tema«).

Onda dolazi »refleksivni dio« sastanka. Član ekipe koji najbolje sjedinjuje svojstva pastira i teologa predstavlja otsjek koji smo označili sa »Nauk«, računajući sa konkretnom situacijom zajednice koja će se sastati. Taj je dio sa-

stanka težak, jer običajna struktura doktrinalne refleksije svećenika ne zove ga nipošto da slijedi put dobro artikulirane refleksije o istinskom životu Crkve.

Tada može započeti zajednički rad. Ono što je bilo izneseno pomoći će svakome da izrazi kako on gleda misu slijedeće nedjelje kao novu etapu povijesti spasenja — etapu koja se može ispravno shvatiti jedino u vezi sa Kristovim misterijom — ili također, kako on razabire pitanja što ih svijet postavlja Crkvi u vezi sa temom oko koje se koncentrira celebracija. Ne treba ići preširoko u toj diskusiji, sve ako s početka ona uzima dosta vremena.

Napokon prelazi se na definiciju pastoralne uloge nedjelje. Jasno, ne radi se o tom da se učini te na pastoralnom planu odjekne svaki pojedini sabrani podatak. Homilija i komentar sastavit će se respektirajući njihove funkcionalne zakone u celebraciji (vidi gore). Upozoravamo još jednom: homilija nije tečaj egzegeze niti dogmatike, ali je dobro provesti egzegezu i dogmatiku da se uzmogne izgraditi homilija i komentar koji odgovaraju određenim zahtjevima.

Konačno, sastanak svršava utvrđivanjem repertoara pjesama. Radi se o tom da se od postojećih pjesama odaberu one koje na ulazu, na pričesti i na odlasku najbolje izražavaju odabranu temu.

To su samo sugestije. Bilo da radi u ekipi, bilo individualno, svatko mora dotjerati svoju metodu postupajući po njoj kroz pokušaje i pogreške«.

Kako kod nas nema još ni u embrionalnom opsegu »instrumenta obrazovanja« kakav je naprijed predstavljen, želim upozoriti braću svećenike na opisanu metodu rada u grupi. Ne mora to biti za svaku nedjelju, jer sigurno ne bi bilo ni moguće. No kad bi pojedini pastir duša nekoliko puta kroz godinu sudjelovao u takvom spremanju homilije, kasnije bi je sam znao bolje pripremiti. Ni članovi grupe s kojima bi mogao obaviti takav posao neće biti stručnjaci na područjima koja treba osvijetliti da bi homilija bila u svakom pogledu dobra. Ali plod rada bit će bolji nego kad svaki njezin član radi osamljeno.

Drugo: ne znam ima li tko u nas kakvo djelo ove vrste u rukopisu, ali u štampi se ne pojavljuje, osim po koji ostatak nekadanjeg načina propovijedanja pri kojem vjer-

nici ostaju gladni Riječi Božje. A u svijetu ima upravo izvanrednih radova, među kojima je ponajbolje ono koje je naprijed opisano, a koje je već prevedeno, barem djelomice, na nekoliko većih jezika. Bit će među nama ljudi koji poznaju svoj i neki svjetski jezik, a k tome imaju i vremena. Kako korisno bi djelo učinili kad bi preveli na naš jezik koje dobro djelo koje bi pastirima duša pomoglo da razumiju divne božje stvari što se kriju u liturgiji kojoj predsjedaju i da to bogatstvo mogu razotkrivati sabranim vjernicima! Ne treba to odmah štampati, ako ne možemo; dajte to na bilo koji način u ruke propovjednicima. Budite sigurni da ćete učiniti velik posao u građenju božjega Kraljevstva u našem narodu.

Pavao BADURINA

VIDICI

REPUTACIJA, KOJU TREBA ČUVATI

(Povodom jednoga komplimenta našem kleru)

Nije to bilo davno, što je jedan naš biskup, — u društvu, za stolom, pred nekoliko nas svećenika, — rekao: »Nije naš kler nikako tako loš. Kad čovjek vidi, kako je drugdje po svijetu, kod nas je još dobro. Možemo biti zadovoljni. I prezadovoljni. Treba samo da Bogu zahvaljujemo!« A razgovarao je taj biskup, — u Rimu, na saboru, — s mnogim svojim biskupskim kolegama iz inozemstva. Odsvakle: i iz drugih evropskih katoličkih zemalja, i sa drugih kontinenata. Slušao je i mnoge izjave, konstatacije, mišljenja, rasprave, na koncilskim zasjedanjima. Putovao je, zadnjih godina, po zapadnoj Evropi, i tu vidio i čuo svašta.

A nije on jedini, koji tako misli. Ima nas danas već dosta, i biskupa i svećenika, koji su, ovo zadnjih godina, bili u inozemstvu. A svi ti ljudi govore o svojim dojmovima. Ne povlače svi, izrekom, paralelu s našim prilikama, kako je to učinio ovaj naš biskup. Ali iz informacija, koje se od njih mogu čuti, — iz onoga što pričaju o svojim susretima, doživljajima, razgovorima, — može pametan čovjek i sam doći do zaključka, koji se posve poklapa sa zaključkom ovoga našega biskupa i potpuno opravdava njegov kompliment našim crkvenim prilikama i našem kleru.

Da mi je to tko rekao još prije sedam, osam godina, ja bih bio na to samo sumnjičavo zavrteo glavom. Pred rat smo obično slušali drukčije ocjene i drukčije procjene. Smatrali smo crkveno-vjerske prilike ponegdje na zapadu idealnima. Govorilo se o radikalnoj kršćanskoj obnovi, koja je tamo započela, o živom, spiritualističkom, katolicizmu, o skoro karizmatičkoj duhovnoj atmosferi u njihovim svećeničkim sredinama, o modernoj, svestranoj, sistematskoj, duhovnoj pastvi, punoj apostolskoga žara i zanosa. Skoro smo, u nekim